

PSIHOLOŠKI ZNAČAJ NEZAPOSLENOSTI KOD MLADIH VISOKE NAOBRAZBE ¹

KATICA LACKOVIĆ - GRGIN
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Science and Arts in Zadar

UDK/UDC:159.992
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno: 1993 - 03 - 18
Received:

Na uzorku od 97 nezaposlenih mladih s visokom naobrazbom željelo se utvrditi kakve su psihološke posljedice nezaposlenosti. Proučavano je u kakvom su odnosu dužina nezaposlenosti i atribuiranje uzroka nezaposlenosti s anksioznošću tih ispitanika. Provjeravane su i pretpostavke da zbog dugotrajne krize zapošljavanja mladi eksternaliziraju uzroke svoje nezaposlenosti i da su u visoko obrazovanih psihološke posljedice nezaposlenosti manje nego kod niže obrazovanih.

Rezultati pokazuju da su nezaposleni duže od 24 mjeseca manje kognitivno anksiozni od onih s kraćim "stažom" nezaposlenosti što se objašnjava visokim stupnjem eksternalizacije uzroka nezaposlenosti. Kognitivna anksioznost manja je u onih koji nemaju financijskih problema. Općenito, rezultati indiciraju da nezaposleni visokog obrazovanja imaju manje psihološki štetnih posljedica zbog nezaposlenosti od nezaposlenih nižeg obrazovanja.

Na kraju sažimaju se rezultati cjelokupnog istraživanja (Lacković-Grgin i suradnici, 1991; 1993) te se predlaže teorijski model stresa zbog nezaposlenosti.

UVOD I PROBLEM

U suvremenoj psihologiji životnoga vijeka ranija su nedovoljna biološka tumačenja psiholoških promjena potakla mnoge autore na traganje za njihovim okolinskim činiteljima. Tako neki među njima (npr. Hultsch i Plemons, 1979), ističu važnost značajnih životnih događaja kao što su nesreće, smrt bližnjih, sklapanje braka, razvod i sl. U suvremenoj literaturi o stresu posebna pozornost upravljena je k

¹ Rad je završno izvješće o rezultatima istraživanja nezaposlenosti kao stresora u okviru projekta "Okolinski stresori, medijatori i reakcije na stres" što ga financira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske pod brojem 6-06-149.

negativnim životnim događajima i njihovoj relaciji s psihološkim poremećajima i/ili mentalnim oboljenjima.

Jedan od takvih negativnih događaja, koji uz to i prolongirano traje, jest nezaposlenost. U svijetu su odavno započela istraživanja utjecaja nezaposlenosti na psihološko funkcioniranje osoba. Ranije studije nisu imale modernu metodologiju no, unatoč tome, suvremena istraživanja u Engleskoj, SAD i Australiji pokazuju neke temeljne ranije rezultate. Tako se npr. konzistentno nalazi da nezaposlene osobe imaju povećan stupanj depresivnosti, anksioznosti i drugih psihičkih tegoba (Warr, 1987). Nadalje, rezultati pokazuju da ne postoji linearna veza između dužine nezaposlenosti i nivoa mentalnog zdravlja te da je odnos životne dobi s psihološkim poremećajima krivolinijski: nezaposleni mlađi i stariji muškarci imaju manje poremećaja od nezaposlenih srednje životne dobi (Heptworth, 1980; Rowley i Feather, 1987).

Ozbiljno ograničenje mogućnosti generalizacije navedenih rezultata leži u činjenici da je najveći broj tih istraživanja obavljen na niže kvalificiranim osobama, i to pretežito na muškarcima (Warr, 1987). Pored toga, čini se da ograničenje predstavlja i zanemarivanje (u tim studijama) značaja kulturalnog i socijalnog okruženja u kojima se nezaposlenost javlja, jer, o tome ovisi kako nezaposlena osoba kognitivno interpretira svoj status. Prema postavkama Lazarusove teorije stresa (Lazarus i Folkman, 1984) moglo bi se kazati da su za doživljaj stresa, što ga izaziva nezaposlenost, važne informacije o nezaposlenosti i procjene u kojem stupnju ta nezaposlenost ugrožava ciljeve osobe. U nekim društvima nezaposlene su osobe dobro informirane o fenomenu nezaposlenosti ali i o mogućnostima zapošljavanja. U kulturama koje visoko vrednuju zaposlenost i rad uopće osobe će biti više u prilici procijeniti da nezaposlenost ugrožava njihov status i mnoge njihove ciljeve.

Nadalje, može se pretpostaviti da osobe različitih zanimanja, odnosno različitih stupnjeva obrazovanja, nejednako doživljavaju nezaposlenost. Stoga se nalazi dobiveni na niže kvalificiranim ljudima ne mogu generalizirati. Tako npr. Schaufeli i Van Yperen (1992) iznose dvije suprotne pretpostavke o mogućem doživljaju stresa kod nezaposlenih osoba visoke naobrazbe. Jedna pretpostavka je: kad osobe visoke naobrazbe izgube ili ne nalaze posao, doživljavaju jači psihološki stres jer su više "uložile" u svoj profesionalni razvoj a i više se od ljudi drugih zanimanja identificiraju sa svojom strukom. Suprotna pretpostavka je da oni doživljavaju manji stres jer raspolažu s više različitih mogućnosti suočavanja s nezaposlenošću (npr. mogu prihvatiti manje složene poslove). Uz to, takve osobe obično imaju i viši nivo samopoštovanja. Čini se da bi ovim navodima spomenutih autora valjalo dodati da takve osobe obično potječu iz bolje situiranih društvenih slojeva.

Spomenuta istraživanja efekata nezaposlenosti bila su usmjerena na osobe koje su izgubile posao. Kako je pri tome utvrđeno da takve osobe, ako su mlađe dobi, imaju manje poremećaja od nezaposlenih srednje životne dobi, činilo se zanimljivim izvršiti ispitivanje na nezaposlenim mladima koji uopće nisu uspjeli dobiti zaposlenje a stekli su fakultetsku diplomu. Pri tome se pretpostavljalo da će psihološki efekti nezaposlenosti kod takvih osoba biti izraženiji budući da one ne mogu realizirati razvojne zadatke svoje životne dobi koji, između ostaloga, pretpostavljaju sinhrono funkcioniranje u barem tri uloge: profesionalnoj, bračnoj i roditeljskoj.

U istraživanju (Lacković-Grgin i suradnici, 1991) provjeravala se pozicija samopoštovanja u eventualnom procesnom modelu stresa kod nezaposlenih. Pri tome je "izlazna" (zavisna) varijabla u tome modelu bilo životno zadovoljstvo nezaposlenih mladih visoke naobrazbe. Rezultati ukazuju da je samopoštovanje opravdanije tretirati kao "središnju" varijablu procesnog modela stresa nego li kao "izlaznu" varijablu kakva

je u nekim istraživanjima (npr. Feather i Bond, 1983). Također je utvrđeno da ne postoje značajni efekti dužine nezaposlenosti na životno zadovoljstvo nezaposlenih, ali da je njihovo zadovoljstvo značajno niže od životnog zadovoljstva zaposlenih. Tragajući za objašnjenjima nepostojanja razlika u životnom zadovoljstvu s obzirom na dužinu nezaposlenosti utvrđeno je (Lacković-Grgin i suradnici, 1993) da ipak postoji kritično vrijeme trajanja nezaposlenosti koje, kada protekne, rezultira nižim životnim zadovoljstvom nezaposlenih. Ta dužina nezaposlenosti iznosi 18 mjeseci. Nezaposleni duže od 18 mjeseci imaju lošije financijsko stanje, a ono je povezano s njihovim životnim zadovoljstvom što indicira da je financijsko stanje nezaposlenih medijacijska varijabla u odnosu nezaposlenost - životno zadovoljstvo. Financijski problemi povezani su pak s povećanim aktivnostima nazvanima "kućanski poslovi" koji su se u ovom istraživanju pokazali najboljim prediktorima životnog zadovoljstva mladih.

Strani su autori psihološke posljedice nezaposlenosti pretežno proučavali tako što su kao zavisne varijable birali depresiju, anksioznost, alkoholizam i sl. Budući da je uzorak našeg ispitivanja iz 1990. godine specifičan u odnosu na uzorke tih autora, odlučeno je utvrditi u kakvom su odnosu dužina nezaposlenosti te atribuiranje uzorka nezaposlenosti s anksioznošću tih ispitanika. Ujedno se žele provjeriti pretpostavke što su ih o visoko obrazovanim formulirali Schaufeli i Van Yperen (1992) kao i našu pretpostavku da zbog dugotrajne ekonomske krize u našoj zemlji nezaposleni mladi eksternaliziraju uzorke svoje nezaposlenosti. Ta bi eksternalizacija mogla biti način suočavanja s nezaposlenošću, pa bi mogla reducirati tenzije nastale zbog nezaposlenosti.

METODA

Iz kompletnog upitnika kojim je 1990. godine izvršeno ispitivanje, a rezultati kojega su dijelom objavljeni (Lacković-Grgin i suradnici, 1991; Lacković-Grgin i suradnici, 1993), statistički su analizirani podaci njegove skale za mjerenje anksioznosti i skala za procjenu uzroka nezaposlenosti te očekivanja zaposlenja kao i neki sociodemografski podaci. Obradeni su podaci 97 ispitanika s visokoškolskom diplomom koji još nisu dobili svoje prvo zaposlenje i koji u vrijeme ispitivanja nisu imali više od 30 godina života.

Prije statističke obrade podataka izvršeno je provjeravanje psihometrijske ispravnosti skale za mjerenje anksioznosti budući da je skala konstruirana za potrebe ovog istraživanja. U njezinu konstrukciju krenulo se od provjerenih Endlerovih postavki o postojanju kognitivne i somatske dimenzije anksioznosti (prema Kutash i suradnici, 1980).

Iz raznih upitnika anksioznosti konsenzusom suradnika u istraživanju odabrano je 20 tvrdnji. Uz svaku tvrdnju nalazila se skala Likertova tipa od 5 stupnjeva (0= nikad; 4= skoro uvijek).

Izvršena je analiza čestica skale i utvrđena njezina pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha iznosi .84). Nakon toga provedena je faktorska analiza po metodi glavnih komponenti s varimax rotacijom. Izlučeno je 6 faktora koji objašnjavaju 66,85 posto zajedničke varijance svih varijabli. Zbog teškoća pri interpretaciji dobivenih faktora izvršena je faktorska analiza drugoga reda. Dobivena su dva dobro interpretabilna faktora drugoga reda koji zajedno objašnjavaju 65,2 posto zajedničke varijance faktora prvog reda. Ta dva faktora nazvana su: 1. kognitivna briga i 2. somatske tegobe. Dio skale koji se odnosi na kognitivnu brigu, tj. kognitivnu

komponentu anksioznosti ima 11 čestica (npr. "Brinem zbog nevažnih stvari", "Teško se koncentriram", "Tužan sam i zabrinut"). Koeficijent pouzdanosti ta subskele iznosi .80. Subskala koja se odnosi na somatske tegobe, tj. na somatsku komponentu anksioznosti ima 9 čestica. Tipične su čestice npr. "Trnu mi prsti na ruci", "Srce mi ubrzano lupa". Koeficijent Cronbach alpha za tu subskalu iznosi .70.

Atribuiranje uzroka nezaposlenosti ispitano je pomoću pitanja: "Da li je uzrok vaše nezaposlenosti nešto u vama samima ili nešto izvan vas?" Ispitanici su odgovarali na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva (1= potpuno izvan mene; 7= potpuno u meni). Na skali od 7 stupnjeva odgovarali su i na pitanje da li u doglednoj budućnosti očekuju da će se zaposliti (1= uopće ne očekujem; 7= sa sigurnošću očekujem). Na pitanje da li su u posljednjih 6 mjeseci imali ozbiljnijih financijskih problema ispitanici su mogli izabrati između 5 tvrdnji (1= nijednom; 5= neprekidno imam financijske probleme).

REZULTATI

U tablici 1 prikazuju se deskriptivni rezultati svih varijabli uključenih u analizu.

Tablica 1 *Prikaz svih varijabli, njihovih središnjih vrijednosti i indeksa raspršenja*

Naziv varijable	C	Q
Dužina nezaposlenosti	24	12
	M	SD
Financijski problemi	7.72	1.106
Atribuiranje uzroka nezaposlen.	1.45	0.98
Očekivanje zaposlenja	4.37	2.043
Kognitivna briga	18.82	6.067
Somatske tegobe	5.56	4.87

Da bi se provjerilo da li se skupine s različito dugim "stažom" nezaposlenosti razlikuju u rezultatima na skalama što mjere kognitivnu brigu i somatske tegobe, ispitanici su podjeljeni u dvije skupine. Jednu skupinu čine nezaposleni do 24 mjeseca (N= 57), a drugu skupinu nezaposleni duže od 24 mjeseca (N= 40).

Tablica 2 *Prikaz aritmetičkih sredina (M) rezultata na skalama kognitivne brige i somatskih tegoba za skupine formirane prema dužini nezaposlenosti*

	Dužina nezaposlenosti	
	Do 24 mjeseca	Od 24 mjeseca
Kognitivna briga	M = 19.79 N = 57	M = 17.25 N = 40
Somatske tegobe	M = 5.7	M = 5.35

Pomoću t-testa utvrđene su značajne razlike samo između aritmetičkih sredina rezultata na skali kognitivne brige ($t = 2.1$, $p < 0.05$) i to u smislu da su duže nezaposlene osobe manje kognitivno anksiozne.

Nadalje je provjeravana povezanost kognitivne odnosno somatske anksioznosti s ostalim ispitivanim varijablama. Pri tome za povezanost dužine nezaposlenosti i navedenih komponenti anksioznosti izračunat je Spearmanov koeficijent korelacije, a za povezanost kognitivne odnosno somatske brige i preostalih varijabli izračunat je Pearsonov r koeficijent.

Tablica 3 *Prikaz korelacija ispitivanih varijabli s kognitivnom brigom i somatskim tegobama*

Ime varijable	Korelacija	
	Kognitivna briga	Somatske tegobe
Dužina nezaposlenosti	-.14	-.02
Financijski problemi	.24 ⁺	.05
Atribuiranje uzroka nezap.	.05	-.05
Očekivanje zaposlenja	-.10	-.05

Napomena: r⁺ značajan je na nivou od 5 posto.

Iz tablice 3 se vidi da postoji značajna povezanost samo između financijskih prilika i kognitivne komponente anksioznosti.

Zbog toga što su samo financijski problemi povezani s jednom od komponenti anksioznosti željelo se provjeriti da li se s obzirom na financijske prilike nezaposleni razlikuju u atribuiranju uzroka nezaposlenosti i u očekivanju zaposlenja. Ispitanici su podjeljeni u skupine sa i bez financijskih problema.

Tablica 4 Prikaz aritmetičkih sredina (*M*) rezultata atribuiranja uzroka nezaposlenosti i očekivanja zaposlenja za skupinu sa i bez financijskih problema

	Financijski problemi	
	DA	NE
Atribuiranje uzroka nezaposlenosti	M = 1.19 (N = 52)	M = 1.76 (N = 45)
Očekivanje zaposlenja	M = 4.33	M = 4.42

Pomoću t-testa utvrđeno je da postoji značajna razlika samo među rezultatima atribuiranja uzroka nezaposlenosti ($t = 2.75, p < 0.01$). Osobe koje nemaju financijskih problema manje su ekternalne u atribuiranju uzroka nezaposlenosti od osoba koje imaju financijskih problema.

RASPRAVA O REZULTATIMA

Analizom je utvrđeno da upravo period nezaposlenosti u trajanju od 24 mjeseca predstavlja onu kritičnu granicu koja određuje razliku u kognitivnoj komponenti anksioznosti nezaposlenih mladih s fakultetskom diplomom. U prethodnom radu (Lacković-Grgin i suradnici, 1993) pokazalo se da je za pojavu razlika u životnom zadovoljstvu kritična granica trajanja nezaposlenosti 18 mjeseci.

Podatak da su duže nezaposlene osobe manje kognitivno anksiozne mogao bi se objasniti na više načina. Prvo, izgleda da se u uvjetima ekonomske krize osobe s dužim stažom nezaposlenosti uvjeravaju kako je to neizbježna značajka društva u kojem žive pa njihove kognicije nisu usmjerene na samookrivljavanje i traženje razloga nezaposlenosti u sebi.

Ovaj rezultat sukladan je nalazima Jacksona i Warra (prema Harding i Sewel, 1992) koji su utvrdili da su nezaposlene osobe koje žive u područjima s visokom stopom nezaposlenosti psihički zdravije od nezaposlenih koji žive u područjima s niskom stopom nezaposlenosti.

Drugo, u uvjetima visoke stope nezaposlenosti nezaposlene osobe vjerovatno ekternaliziraju uzroke svoje nezaposlenosti. Rezultati ovoga rada to su i potvrdili. Kao što se vidi u tablici 1 nezaposleni pokazuju visoku ekternalizaciju uzroka svoje nezaposlenosti ($M = 1.45$). Sličnu ekternalizaciju uzroka nezaposlenosti utvrdio je i Feather (1982) u ispitivanjima niže kvalificiranih nezaposlenih osoba.

Kako između atribuiranja uzroka nezaposlenosti i kognitivne, odnosno somatske, komponente anksioznosti nije dobivena značajna korelacija, a kako su duže nezaposleni i manje kognitivno anksiozni, moglo bi se utvrđenoj ekternalizaciji uzroka nezaposlenosti pridati značaj "odbojnika" stresa.

Treće, niža kognitivna anksioznost duže nezaposlenih mogla bi se objasniti i rezultatima dobivenima na ovom uzorku u našim ranijim radovima. Naime, duže nezaposleni sklapaju brak i sve više se bave kućanskim poslovima pa i to upućuje da njihove kognicije nisu pretežito usmjerene na njihov status nezaposlenosti.

Financijski problemi nezaposlenih značajno su i pozitivno povezani s kognitivnom komponentom anksioznosti, tj. što osobe imaju više financijskih problema, to su kognitivno anksioznije. A to znači da bi se financijske prilike mogle tretirati kao medijacijska varijabla odnosa nezaposlenosti i anksioznosti. Na takvu poziciju financijskih prilika upućuju rezultati našeg prethodnog rada u kojemu je životno zadovoljstvo bilo tretirano kao konzekvenca nezaposlenosti, odnosno kao "izlazna" varijabla u nacrtu istraživanja.

U ispitivanju nisu upotrebljene objektivne mjere financijskog statusa već su ispitanici subjektivno procjenjivali postojanje financijskih problema u posljednjih šest mjeseci. Rezultati stranih istraživanja također su pokazali da je povezanost financijskih prilika i mentalnog zdravlja nađena samo onda kad su korištene subjektivne mjere financijskog stanja (Ullah, 1990 - prema Whelan, 1992).

S obzirom na postojanje ili nepostojanje financijskih problema javila se razlika i u atribuiranju uzroka nezaposlenosti. Osobe koje nemaju financijskih problema manje su eksternalne u atribuiranju uzroka nezaposlenosti. Može se pretpostaviti da takve osobe, budući da nemaju osnovnih egzistencijalnih problema, više razmišljaju o sebi u statusu nezaposlenih.

U svezi s pretpostavkama što su ih formulirali Schaufeli i Van Yperen (1992) moglo bi se reći da rezultati ovoga rada u usporedbi s rezultatima dobivenima kod nezaposlenih s nižim obrazovanjem ipak više govore u prilog pretpostavke da osobe višeg obrazovanja doživljavaju manje štetnih psiholoških posljedica usljed nezaposlenosti. To posebice onda kad njihov status nezaposlenosti nije praćen financijskim problemima. U uvjetima kakvi su u nas oni koriste eksternalizaciju kao strategiju suočavanja. Pored toga, kao što je utvrđeno u našim ranijim radovima, te osobe imaju visoko samopoštovanje (jednako samopoštovanju zaposlenih sličnih sociodemografskih obilježja). One se prihvaćaju kućanskih poslova kojima reduciraju tenzije nastale zbog njihove financijske ovisnosti.

ZAKLJUČNA RASPRAVA

Nezaposlenost kao stresor zainteresirala nas je prvenstveno kao normativni životni događaj u društvu s dugotrajnom ekonomskom krizom, pa prema tome i kao faktor koji prolongira adolescenciju. Pretpostavka da bi nezaposlenost mladih visoke naobrazbe mogla imati štetne psihološke posljedice izvedena je prvenstveno iz Havighurstove teorije razvojnih zadataka koja je formulirana ranih šezdesetih godina. Očekivalo se da će nezaposlenost otežati realizaciju razvojnih zadataka osoba životne dobi od 23 do 30 godina života, tj. sinhrono preuzimanje profesionalnih, bračnih i roditeljskih uloga. Nesinhronost spomenutih uloga zbog nezaposlenosti mogla bi rezultirati težim psihološkim posljedicama nego što je slučaj s posljedicama nezaposlenosti nastalim u kasnijim razdobljima života.

Što se takva očekivanja nisu potvrdila, moglo bi se ponajprije objasniti povijesnim vremenom u kojem je nastala Havighurstova teorija razvojnih zadataka. Nekoliko godina iza drugog svjetskog rata doista se zahtijevalo da razvojni zadaci osoba navedene dobi budu sadržajno i vremenski usklađeni. U društvima skromne ekonomske razvijenosti nije se ni moglo očekivati da mladi ove životne dobi nesinhrono prakticiraju spomenute uloge, oslanjajući se pri tome na roditeljske ekonomske resurse (npr. sklopiti brak prije nalaženja zaposlenja). U nas, u vremenu kad je provedeno ovo ispitivanje, za mlade je bilo sasvim prirodno osloniti se na roditeljske resurse dok su

nezaposleni ne svojom krivicom. Pored toga, kao osobe visokog obrazovanja ovi mladi ne teže tradicionalnom ponašanju u smislu da baš nužno moraju prakticirati uloge uobičajenim slijedom i zavisno jednu od druge. To se vidi iz podataka da su mnogi od njih sklopili brak iako nisu dobili svoje prvo zaposlenje.

Krenuvši u koncipiranje istraživanja sukladno modelu što je okvirno naznačen u preglednom radu o stresu u adolescenciji (Lacković-Grgin, 1992), otkrilo se da i izvan razvojne psihologije, u području psihologije rada i socijalne psihologije, postoji bogata empirijska građa o socijalnim i psihološkim posljedicama nezaposlenosti.

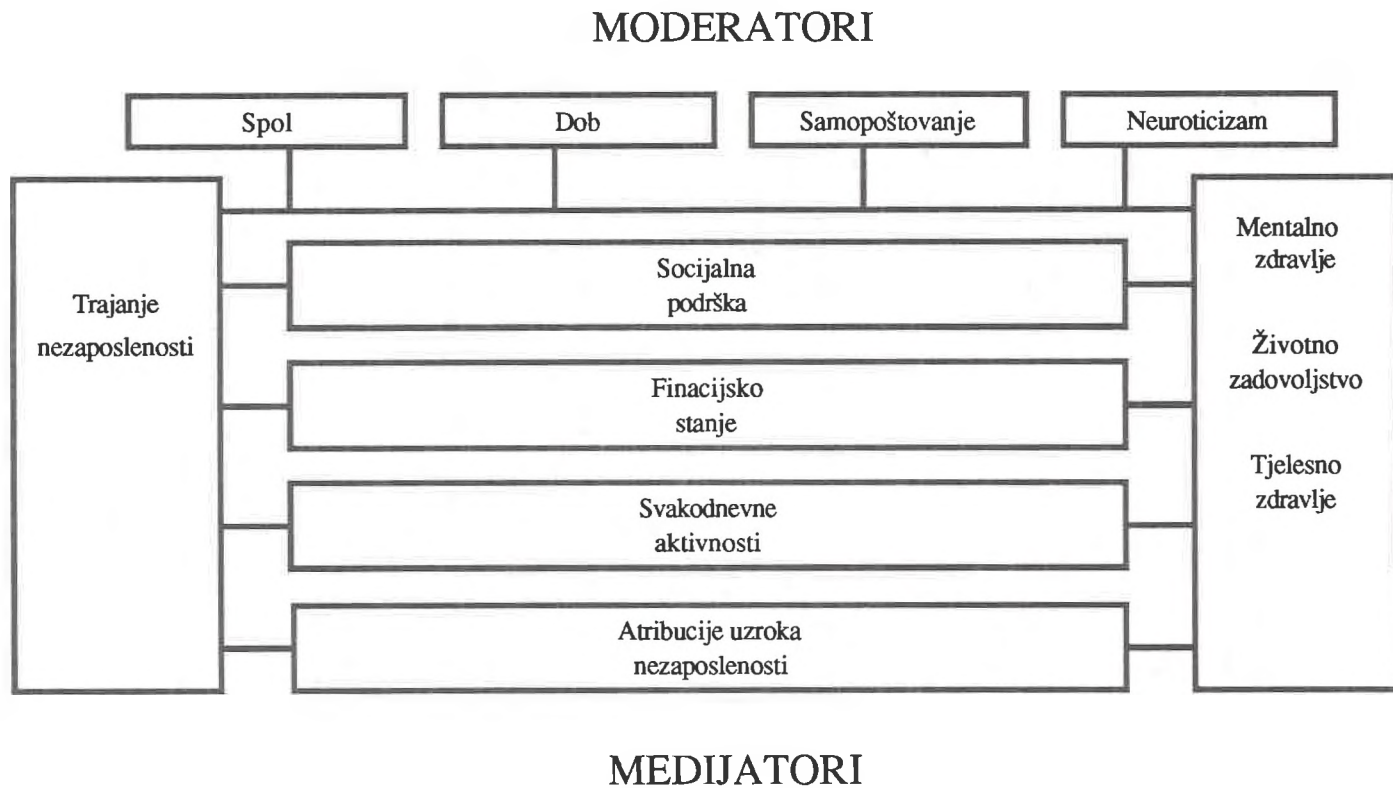
Iako bogata, ta empirijska evidencija trpi od ozbiljnog nedostatka. Ona je sa stajališta postojanja u tim radovima koherentnih teorijskih modela prilično siromašna. Dok su u radovima jasno koncipirana izvorišta stresa kod nezaposlenih, konzekvence nezaposlenosti manje su jasne. Najmanje su pak jasni moderator i medijator odnosa nezaposlenosti i štetnih psiholoških posljedica. Pretjerivalo se posebice u onim radovima gdje su se kao konzekvence nezaposlenosti uzimale neke relativno stabilne personalne karakteristike.

Općenito uzevši, rezultati ovoga rada te rezultati ranijih radova (Lacković-Grgin i suradnici 1991, 1992), ali i rezultati iz literature, omogućuju predlaganje teorijskog modela što ga prikazuje slika 1.

Pri koncipiranju modela poštivane su sugestije Barona i Kennyja (1986) koji ukazuju na potrebu razlikovanja između varijabli moderatora i varijabli medijatora. Moderator su relativno stabilne personalne karakteristike koje nisu pod utjecajem nezaposlenosti ali koje utječu na prirodu odnosa nezaposlenosti i štetnih psiholoških posljedica. Medijatori su pak one varijable koje se i same mijenjaju zbog nezaposlenosti osobe i tako promijenjene utječu na varijable koje predstavljaju konzekvence nezaposlenosti (npr. mentalno zdravlje).

Naravno, predloženi model trebalo bi u cijelosti testirati pomoću složenijih postupaka statističke analize kakav je npr. LISREL VI.

Slika 1 Teorijski model procesa stresa zbog nezaposlenosti

Literatura:

- Baron, R. M. and Kenny, D. A. (1986): The moderator-mediator variables in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Feather, N. T. (1982): Unemployment and its psychological correlates: a study of depressive symptoms, self-esteem, protestant ethic values, attributional style, and apathy, *Australian Journal of Psychology*, 34, 3, 309-323.
- Feather, N. T. and Bond, M. J. (1983): Time structure and purposeful activity among employed and unemployed university graduates, *Journal of Occupational Psychology*, 56, 241-254.
- Harding, L. and Sewel, J. (1992): Psychological health and employment status in an island community, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65, 269-275.
- Hepworth, S. J. (1980): Moderating factors of the psychological impact of unemployment, *Journal of Occupational Psychology*, 53, 139-146.
- Hultsch, D. F. and Plemons, J. K. (1979): Life Events and Life-Span Development, u knjizi: Baltes, P. B. and Brimm, O. G. (Eds): *Life-Span Development and Behavior*, Vol. 2, Academic Press, New York, 1-31.
- Lacković-Grgin, K. (1992): Istraživanja stresa u adolescenciji, *Radovi, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 30, 7, 155-167.
- Lacković-Grgin, K. Milosavljević, B. Cvek-Sorić, I. Opačić, G. (1991): Nezaposlenost, socijalna podrška i samopoštovanje mladih sa završenim fakultetom, *Primjenjena psihologija*, 12, 3-4, 87-93.
- Lacković-Grgin, K. Milosavljević, B. Cvek-Sorić, I. (1993): Nezaposlenost kao stresor kod mladih s fakultetskim obrazovanjem, *Radovi Razdio filozofija, psihologija, sociologija i pedagogija*, 31, 8.
- Lazarus, R. S. and Folkman, S. (1984): *Stress, appraisal, and coping*, Springer, New York.
- Roley, P. B. and Feather, N. T. (1987): The impact of unemployment in relation to age and length of unemployment, *Journal of Occupational Psychology*, 60, 323-332.
- Schaufeli, W. B. and VanYperen, N. W. (1992): Unemployment and psychological distress among graduates: A longitudinal study, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65, 291-305.
- Whelan, C. T. (1992): The role of income, life-style deprivation and financial strain in mediating the impact of unemployment on psychological distress: Evidence from the Republic of Ireland, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65, 33 - 344.

Katica Lacković - Grgin: SOME PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF
UNEMPLOYMENT OF YOUNG GRADUATES

S u m m a r y

On the sample of 97 young people with a college diploma the author undertook to determine the psychological consequences of being unemployed. The author investigated the relationship between the length of unemployment and the attribution of the causes of unemployment with the anxiety of the examinees. The hypotheses that young people externalize the causes their unemployment during a prolonged period of unemployment and that the psychological consequences of unemployment show less among those with a higher education than among those without it, are also reviewed.

The results show that those unemployed for more than 24 months are less cognitively anxious than those who have been unemployed a shorter period of time, which is accounted for by a high level of externalization of the causes of unemployment. Cognitive anxiety is lower amongst those without financial difficulties. Generally speaking, the results indicate that those unemployed who have a higher education have less psychologically injurious consequences due to unemployment than those unemployed with a lower education.

Finally, the results of the entire inquiry are summarized and the author proposes a theoretical model for stress due to unemployment.

